

**Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Паспартинская средняя общеобразовательная школа им. А.Г. Калкина»**

Рассмотрено на заседании МО учителей начальных классов Протокол № 1 от «26» 08. 2022 г. Руководитель МО <u>Магаданова В.И.</u>	Согласовано: Заместитель директора по УВР <u>Л.В. Уханова</u> Уханова Л.В. «26» 08.2022 г.	Утвержден Директор школы <u>А.В. Байжигитов</u> Байжигитов А.В. Приказ № 1 от «27» 08. 2022 г. Протокол № 1 педагогического совета
--	---	--

**Рабочая программа
по литературалык кычырыш (Литературное чтение (алтайском языке))
для 2 класса
Срок реализации программы: 2022-2023 учебный год**

Составитель программы: учитель начальных классов
Язарова Н.М.

с. Паспарта, 2022 г.

Жартамал сөс

Экинчи класста литературалык кычырыштын урокторын ёткүрери айынча методика ууламжылар ФГОС – тын некелтelerине тайанып тургузылган. «Литературалык кычырышла иштеер программалар» айынча јыл туркунына предметти ёткүрерине 68 час берилет (неделеде 2 час).

Үредү бичикте чўмдемелдер 2-чи класстын ўренчиктерине келишкедий 10 бөлүктен турат. «Жүрүмнин јолы – эн артык ўредү», «Күс», «Калыктын оос чўмделгези», «Алтайым, албатым, тўёкибис», «Кыш», «Төрөл жеримнин ар – бўткени, ан – кужы», «Ырыс эрчимдў иште», «Jac», «Өскө калыктардын литературазынан», «Jай».

Кажы ла бўлўкти ўренип баштаар тушта, берилген эпиграфла иштеер, сонында темаларды ўренгенде, ого база катап ајару эдерге жараар. Кажы ла четвертьте бир часты класста эмес кычырарына берер.

2 класста «Литературалык кычырыш» деп предметтин методика тёзёлгёзи

2 класста «Литературалык кычырыш» деп предметтин тёс амадузы – ўренчиктерди кееркедим литература ажыра, чўмдемелде айдылган керектерди ле ондогы геройлордын кылык – јанын, эткен керектерин јўрегине јуук алып, бойынын кылык – јаныла тўнейлеп, келер ёйдо ѡаман ла јакши керектерди ылгаштырып билер, Тёрёлин эрчимдў сўйген ле корыган улус тазыктырары. Чўмдемелди кычырып тура, ўренчик мындык суракка каруу алар: «Менин тёрёлим Алтай, тёрёл ороонымда элимнин јўрўми јаранзын деп, келер ёйдо мен кандый кижи болор учурлу?»

Берилген предмет 2 класстын ўренчиктерин кееркедим чўмдемелдерле айдылганын терен ондоп, шўўп, кажы ла болуп турган керектерди бойы ажыра ёткўрип, оны јакши јаны јаар эбиртер улус таскадарына ууламжылаар. «Литературалык кычырыштын» урокторында јўрўмге таскадарына (воспитательная работа) учурлаган иштер кажы ла урокто ёткўрилер учурлу. Баштамы класстарды божодып јаткан ўренчик бойын алтай кижи деп билип, өскө калыктардан незиле аныланып турганын сўреен јакши ондоп алар учурлу.

ФГОС - тын некелтelerile, ўренчиктерди алган билгирлерди јўрўминде тузаланып билерине ўредип салары.

Кычырарынын технологиязы

2 – чи класстын ўренчиктери чокым, жарт кёндүре, бойында эмезе ўнле тыныда текстте токтой түжер темдектерди көргүзип, кычырарына ўренет.

1 бөлүк. Кычырардан озо текстле иштеери.

1. Текстте не керегинде айдылганын озолондыра айдары (антиципация). Мында ўредүчи башка – башка эп – аргалар тузаланып (күү, журук, куучын ажыра), ўренчик текстле баштапкы катап таныжарда, кандый күүн – санаага келгени керегинде куучынötкүрип жат. Кычырардан озо текст не керегинде болоры аайынча айтканы тексттин содержаниезине (ондайына) келижип турган ба, жок по деп көрөр.
 1. Текстти катап кычырары.

Бүткүл текстти эмезе онын кандый бир ўзүгин такпазынан ондо не керегинде айдылганын көгүске алыш кычырар. Башка – башка эп – аргалар тузаланып, текстти ылгаар: текст ажыра авторло куучынötкүрип, кычырганын жартап (комментирование), түлкүүр сөстөр талдап, кычырганы аайынча куучынötкүрер. Тексттин кажы ла бөлүгине сурак тургuzар.

2. Бүткүл текст аайынча куучынötкүрери.

Кычырганы аайынча бириктире айдып, сурактар тургузып, олорго каруу берер. Керектү учуралдарда текстке баштанып, онон темдектер табып, чокым, жарт кычырып, бойынын каруузын керелеер.

3 бөлүк. Текстти кычырган кийниндеötкүрер иштер.

1. Тексттин учуры аайынча куучынötкүрери.

Бүткүл классла кычырганы аайынча куучынötкүрер, кажы ла ўренчикке текст аайынча нени сананып турганын чыгара айдар арга берер. Автордын көрүм – шүүлтези (позиция) ле ўренчиктин (kychyrachaçynyn) көрүм – шүүлтези келижип турган ба, жок по деп көрөр. Тексттин төс шүүлтезин чокымдал чыгарар.

2. Бичиичиле таныжары.

Үредүчи бичиичинин јүрүми керегинде куучындап, балдардын јажына келижип турган бичиктерди ўренчиктерге көргүзер.

3. Чўмдемелдин бажалыгыла, јуругыла иштеери.

Чўмдемелдин ады содержаниезине келижип турган ба, јок по, ненин учун анайда адалганы керегинде куучындажар.

4. Јайаандык иш ёткўрери.

Ўренчиктердин кычыраачы ченемелине тайанып, олордын јайаанын ачар иш ёткўрер. Јайаандык иштерге геройдын адынан куучындаары, текстти онон ары улартары, текстте керектин ээчий – деечий турганын солып, онон улам не болгонын бойы чўмдеп куучындаары, чўмдемелге јурук јураары ла о.о. иштер кирет.

2 – чи класста текстти ылгаары

2 – чи класста текстти ылгап тура, ўренчиктер чўмдемелде берилген тёс герой ло ондо ёдўп турган керектер керегинде бичиичинин бойынын кёрүм – шўйлтезин чыгара айдарына ўренип жат. Мыны чыгара айдарга ўренчиктер текстте не керегинде айдылганын кёгүске алып, такпазынан шиндеген бўдўмдў кычырышла кычырар учурлу. Текст ажыра авторло диалог ёткўрип, ылгаганы једимдў. Мындый иш эки бўлўктен турат: 1 – текстти кычырардан озо иш, 2 – текстти кычырып тура иш. Баштапкы бўлўкте ўренчиктерге мындый амаду тургузар: «Текстти кычырала, авторло орток куучын (диалог) ёткўрип, кычырардан озо айтканысты кўрорис». Экинчи бўлўкте текстле баштапкы катап танышкан кийнинде, экинчи катап кычырып јадала, такпазынан кычырып, авторло орток куучын канайда тўзёлёрин көргүзер.

Текстти кычырып тура, авторло орток куучын ёткўреринин айы:

1. Тексттен автордын чике тургускан ла чике эмес тургускан суректарын табар.
2. Ўренчиктердин чўмдемел јайаанын камызар: берилген ўзўкте эмезе бўткўл текстте айдылганы мынан ары канайдар, керек неле божоор?
3. Кычырып тура, ўренчиктер авторго бойлоры сурак тургузар. Мындый суректардын каруузы, кыйалтазы јоктон, текстте болуп жат, ёл каруулар чикезинче берилбей, бўткўл тексттин содержаниезинде салынат: Эмди не боло берер? Ненин учун андый болов? Оны канайда јартаар? Ол кем?...

4. Бу кёдүрілген сұрактарға карууны ўренчиктер база оқ текстти кычырадан озо берип, онон ары текстти кычырып, ондо айдылганыла түнәйлеп көрүп жат.

2 класста кычырашының урокторында ФГОС – тын некелтөрлиле ўредүде жаны једимдердин турулталары

Личностный турулталар:

- 1) бойынын Төрөли, онын түўкизи, алтай албаты учун оморкооры, баалаар ууламјыларын билери;
- 2) литературный чўмдемелдердин эп – аргаларынын болужыла ар - бўткеннин, улустын, культуранын, кудайга бўдеринин бирлигине текши кўрўмдў болуп чыдаары;
- 3) эстетикалық кўёнин таскадары, юрамал литературанын чўмдемелдерин угар ла эске ўренер тўзёгўзине тайанып, сезимдер таскадары;
- 4) бойын тудунып билер, јакшы кўёнзеер, улуска килеер, кожо санааркаар сезимин темиктириер;
- 5) ёскё улустын кўён – санаазын, түўкизин, культуразын тоорына ўренери, башка укту улусла тен – тай ѡўрери;
- 6) школдын ѡўрўминин, ёмёлигинин ортодо иштеер темигўлер алары;
- 7) ўредўге ууламјылаары;
- 8) блааш – тартышту учуралда эп таап билери, литературный чўмдемелдин геройынын керегин ле бойынын керегин тўндеп билери;
- 9) чўмдемел ишле ѡилбиркеери, су – кадык ѡўрўмге ууламјы алары.

Метапредметный турулталар:

- 1) ўредўнин амадузын тургузып, оны бодоор эп- арга бедиреерин билип алары;
- 2) жайаан ла бедиреер кептў иштин эп- аргаларын табары;

- 3) амадузына ла айалгазына келиштире ўредў эдилгелерди пландап билери, артык эп- аргаларды темдектеери;
- 4) ўредў иштин једикпестерин табары;
- 5) бичиктер керегинде темдек- символ эп – аргалар тузаланганы;
- 6) коммуникативный ла познавательный амадуларды бодоорго тилдин артык эп- аргаларын тузаланганы;
- 7) сөзликтерден, справочниктерден ўредў јетирў табарында башка – башка эп – аргалар тузаланганы;
- 8) речевой айдынышты чын тургусканы;
- 9) түндештириў, анализ, синтез, такып көрөри, шылтак колбу деп эдилгелер эдип билери;
- 10) коштой кишини угуп билери, диалог тургузары;
- 11) кожо иштеер иште јөптөжип билери, бой – бойына темдек тургузары, бирлик амадулар тургузары;
- 12) blaash – тартышты эки де јанынын јилбўлерин керекке алып бодоорго белени.

Предметный турулталар:

- 1) литератураны телекейлик ле национальный культуранын кебери, јанжыгуларды корыыр эп- арга деп ондооры;
- 2) кычырарынын учуры кишинин бойынын özümi деп ондооры. Төрөл, улус, айландаира ар - бүткен, культура, јакшы, јаман, најылык, чындык керегинде ондомолдор билип алганы;
- 3) тилдин текши темигўзин билери: тыныда ўнле, ўн чыгарбай алдында кычырары, кееркедим тексттин эн јенил эп – аргаларын билери;
- 4) кычырарынын башка – башка бўдўмдерин тузалана (учурлу, талдаш, бедиреш кептў); тексттин ылгамалында туружары, геройлордын кылъык – јанын баалаары;

- 5) танынан бойы јилбиркеп турган литератураны талдал алары, ондоорго ло толо јетирү аларга справочниктер тузаланары;
- 6) тексттердин ылгамалын эдери: шылтагын, төс шўўлтезин табар, текстти бўлўктерге бўлиир, бажалыктаар, тегин план тургузар, текстке јуук куучындаар;
- 7) башка – башка кептў тексттерле иштеп билер, билим, ўредў ле юрамал кептў чўмдемелдердин анылу башказын табар. Праактикалък кеминде бичиир тилин темиктири (куучындаары – ондый ок текст тургузып бичиир, рассуждение – суракка бичип каруу берери, юрамал – геройдын юрамалын бичиир). Кычырганын чўмдемелге отзыв бичиир;
- 8) Кееркедим – јайаан келтейин темиктири, чўмдемелге тайанып, юрукка тайанып, бойы текст тургузарын билери.

2- чи класстын ўренчиктеринин билгирлери

Ўренчиктер билер учурлу:

- текстти бўтқўл сўстёрлў 1 минутта 60 сўстён тыныда чокым – ѡрт кычырып;
- јаан эмес тексттерди ўн чыгарбай бойында 1 минутта 70 сўстён кычырып;
- кычырган произведенини берилген план аайынча толо куучынданап;
- эске ўренер 8-10 чўмдемел (ол того кирер: ўлгерлер, алкыш сўстёр, тооломоштор, модор сўстёр, сўёктор керегинде сўгўштер);
- чўмдемелде геройдын эткен керектери, кылъик – јаны керегинде бойынын шўўлтезин айдып;
- башка – башка тексттерде төс геройлордын кылъик – јанын тўнейлештирип;
- программада эске ўренерге белен ўлгерлерди чокым – ѡрт ўнле кўргўзип эске айдып;

- танынан бичиктин эмезе чўмдемелдин адын, авторын билип ле айдып;
- сўзликтерле, онон до ёскё керектў бичиктерле тузаланып.

Литературалык кычырыш

Класс 2

Үредүчи Язарова Н.М.

Үредүлик планла

Ончо 68 час; неделеде 2 час.

Ченелте иш 3

Тайборина Н.Б. Литературалык кычырышта иштеер программалар (1-4 класс)/ Горно-Алтайск, 2012

Уренер бичик Тайборина Н.Б., Барантаева М.А., Тадырова А.Б. Литературалык кычырыш. 2 класс-Горно-Алтайск, 2014

Тематикалық план

№	Уроктын темазы	час. тоо зы	öдёр öйи	
			план	факт
1	К. Э. Тепуков. Билгирдин күни.	1	2.09	
2	Бөлүкле таныжары. М. В. Мундус- Эдоков. Үренчиктерге	1	6.09	
3	К. Э. Тепуков керегинде. К. Э. Тепуков. Түш <i>Чұмдемелдин төс геройы.</i>	1	09.09	
4	К. Э. Тепуков. Мен малчынын уулы	1	13.09	
5	А. Я. Ередеев. Пенал. <i>Чұмдемелдерге план турғузары</i>	1	16.09	
6	А. В. Тозыяков. Оок балдарга	1	20.09	
7	Үренип бичирип чүмдемел иш: «Jaаназам, кем болорым»	1	23.09	
8	Бөлүкле таныжары. А. Адаров. Күски салкын. <i>Эпитет</i>	1	27.09	
9	С. Манитов. Күс («Арана» деп повестьтен алган ўзўк)	1	30.09	
10	Э. Тоюшев. Куран ай. Л.Кокышев. Күс	1	04.10	
11	И. Б. Шинжин. Уулынын ырызы	1	07.10	
12	Бөлүкле таныштырары. Алтай албатынын кожондоры. Алкыш сөстөр	1	11.10	
13	Укаа ла кеп сөстөр. Табышкактар	1	14.10	

14	Модор сөстöр. Тас, тас, таракай... Кайчы, кайчы калт этти! Поэттердин бичиген модорлоры. К.Кошев. « Арал кара таралду...», « Арбын арба...»	1	18.10	
15	Керик бака. <i>Диалог</i>	1	21.10	
16	Чай ла сымда. Жалку карындаштар	1	25.10	
17	Күү жарын. Түлкүүр сөстöр Соојын. Ийнек ле ан	1	28.10	
18	Класста эмес кычырапы	1	08.11	
19	Түлкү лет турна (орус калыктын чörчöги)	1	11.11	
20	Айу ла кörük (хакас чörчöк)	1	15.11	
21	Чычкан ла булан (якут калыктын чörчöги)	1	18.11	
22	Жокту обöгön кастын эдин ўлегени (татар калыктын чörчöги)	1	22.11	
23	Не баалу? (осетин чörчöк)	1	25.11	
24	Бölükle таныштырапы. А. Адаров. Албатым	1	29.11	
25	В. И. Соёнов. Алтай јерис. Түүкибис	1	02.12	
26	С. С. Суразаков. П. В. Кучияктын јўрўминен. П. Кучияк. Јаны Алтай. <i>Tўндеештируў</i>	1	06.12	
27	И.В.Шодоев Школдо («Баштапкы алтамдар» деп повестьтен алган ўзўк)	1	09.12	
28	Текстти болүктөргө бöлиири, план тургузыры И.В.Шодоевтин «Школдо» («Баштапкы алтамдар» деп повестьтен алган ўзўк) деп куучынын тös геройы, онын сүр кебери	1	13.12	
29	В. П. Ойношев. Тодоштор	1	16.12	
30	А. Я. Ередеев Кой јыл керегинде јетирў. Алтай јылтоолош	1	20.12	
31	А. Я. Ередеев Кара калаш	1	23.12	
32	Үренип бичиир чўмдемел иш: «Алыс та болзо, јерим бар, Ас та болзо, албатым бар»	1	27.12	

33	Класста эмес кычырары	1	13.01	
34	Болукле таныжары. Б. Суркашев. Кыш түжет	1	17.01	
35	J.M. Кыдыев. Йылдык ёбёгённин ус балдары (чёрчёк) <i>Планды эки эп аргала тургузары</i>	1	20.01	
36	Э.М. Палкин. Тийин. К.Э. Тепуков. Соок-Таадакка Самара. <i>Чүмдемелдердин темазы</i>	1	24.01	
37	Б. Канарин. Учурал	1	27.01	
38	А.Я.Ередеев Көктайек	1	31.01	
39	К.Э.Тепуков. Боро ўкү	1	03.02	
40	А.Я.Ередеев. Токпок jaак	1	07.02	
41	И.П.Кочеев. Кичинек биледе.(«Шулмузак» деп куучыннан алган ўзүктер)	1	10.02	
42	И.П.Кочеев. Пыйма ёдүктү күш	1	14.02	
43	J.M.Кыдыев. Кара агаш ортозында.	1	17.02	
44	К.Ч.Төлөсөв. Ирбис	1	21.02	
45	Тенеринин текези (албатынын куучынынан)	1	24.02	
46	Класста эмес кычырары	1	28.02	
47	Болукле таныжары. А.О.Адаров. Ишмекчи кижи	1	03.03	
48	С.С.Суразаков. Картаев Мызайдын ийттери	1	07.03	
49	Ч.А.Чунижеков. Ырыс эрчимдү иштери	1	10.03	
50	К.Э.Тепуков. Күштардын ўштүзи ле најызы	1	14.03	
51	А.Я. Ередеев. Малтага мак! Баштапкы болуш	1	17.03	
52	Т.Б.Шинжин. Кижи сүмелү	1	21.03	
53	Проект: «Төрөл жұртымының жарлу улузы»	1	24.03	

54	Бөлүкле таныжары. П.Т.Самық. Јас келгени	1	04.04	
55	К.Ч. Төлөсöв. Јастьын темдеги	1	07.04	
56	А.О.Адаров. Эне. Э.Палкин. Эне. <i>Үйгаитыру</i>	1	11.04	
57	И.Б.Шинжин.Үредүчи ле менин энем	1	14.04	
58	Ч.А.Чунижеков. Эне	1	18.04	
59	Л.В.Кокышев. Балдардын манырлап јүргени	1	21.04	
60	Ю.М. Кыдыев. Јаланда. Л.В.Кокышев. Тааннын балазы	1	25.04	
61	А.Я.Ередеев. Адарунын кожоны. Ш.П.Шатинов. Јас	1	28.04	
62	А.С.Пушкин.Кыш	1	02.05	
63	А.П.Гайдар. Уйат	1	05.05	
64	Л.Н.Толстой. Ёж ло койон. <i>Басня- литературалык жсанр</i>	1	16.05	
65	Ш.Перро. Золушка	1	19.05	
66	Бөлүкле таныжары. Э.М.Палкин. Јай келди	1	23.05	
67	К.Д.Кошев. Најылық. К.Э.Тепуков. Јай	1	26.05	
68	А.Я.Ередеев. Аргымак.Сочинение «Сакылталу јай келди!»	1	30.05	

Тузаланаr литература

Үредүчиге	Уренчикке
<p>1. Тайборина Н.Б. Литературалык кычырышта иштеер программалар (1-4 класс).- Горно-Алтайск, 2012</p> <p>2. Федеральный государственный стандарт начального общего образования. – М., 2011</p> <p>3. Федеральный государственный стандарт основного общего образования. – М., 2011</p> <p>4. Фундаментальное ядро содержания общего образования.</p> <p>5. Концепция духовно-нравственного развития и воспитания личности гражданина России.</p> <p>6. Тайборина Н.Б., Тадырова А.Б. Литературалык кычырыштын урокторын откүрери аайынча методика ууламжылар (үредүчиге көректүү методикалык пособие). – Горно-Алтайск, 2012</p>	<p>Литературалык кычырыш. 2 класс</p>

Тематикалык планды түзедер лист

Урокты өткүрген öй	Уроктын темазы	Түзедилген шылтак	Түзедилген эп-арга	Директордын уреду- таскамал аайынча ордынчызыла јөптөжү